

ФІЛОСОФСЬКА ОСВІТА ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДУХОВНОСТІ

Реалії сьогоденного життя незалежної України нагально диктують необхідність змін не тільки у внутрішньому змісті філософських дисциплін, а й пербудову всієї структури їх викладання, що безумовно сприятиме розвитку духовності, національної свідомості й інтелекту сучасної української молоді. Для вирішення цього завдання слід, на наш погляд, здійснити такі кроки:

1) необхідно скасувати предмет «філософія», натомість збільшити курс «Історія світової філософії» (за рахунок вивільнених годин). Це впливає з того, що, по-перше, дві вищеназвані дисципліни значною мірою дублюють одна одну, по-друге, курс «Історія філософії» краще сприятиме розгляданню послідовності логіки розвитку всієї світової філософської думки, по-третє, цей курс дає змогу охопити максимум багатства людської мудрості, по-четверте, він, порівняно з предметом «філософія», має набагато більше можливостей бути об'єктивно-нейтральним (звичайно, в певних рамках), що в умовах плюралізму думок дуже важливо.

При викладенні «Історії філософії» слід відмовитися від однобічності, шаблонності, які в першу чергу виявляються в наданні переваги матеріалізму над ідеалізмом, й навпаки. На наш погляд, треба насамперед виходити з того, що матеріалізм та ідеалізм є абсолютно рівноправними спробами пояснення всього існуючого, а тому слід наголошувати на їх невід'ємності, нерозривності, навіть тотожності (по Гегелю). Тільки при такому методологічному підході стає можливим неупереджене осягнення скарбниці світової мудрості.

Перчочергову увагу при вивченні світової філософської думки слід приділити європейській філософії як природньої основи розвитку філософії України, а також християнській філософії як важливого фактору розвитку всієї української культури, формування національної ментальності.

2) необхідно впроваджувати в учбовий процес окремий курс «Історія української філософії», чітко відмежувавши видатних наших представників — філософів від навішаних ярликів типу «російський», «совєтський» тощо. При цьому

слід керуватися походженням людини, її ментальністю, а також, в першу чергу, національним самоусвідомленням (тобто, людина є представником тієї нації, до якої вона сама себе відносить). Виходячи з цього положення (до речі, прийнятого в усьому цивілізованому світі), багатьох філософів, змушених в силу об'єктивних обставин працювати на російській території, можна сміливо відносити до скарбниці української філософії (Д. Туптало, С. Полоцький, П. Юркевич та ін.).

В той же час до представників української філософії доцільно включити неукраїнців за походженням (національністю), які прийняли в своє серце українські звичаї, погляди, традиції, проїнялися українським духом й працювали на благо нашого народу, його культури (І. Гізель, М. Костомаров, Д. Донцов та ін.).

Слід підкреслювати, що українському духу в філософському плані більш притаманний ідеалізм, що ж стосується революційно-класового напрямку людського мислення, то він ніюкли не був поширений власне серед українців в силу певних їх ментальних рис (індивідуалізм, неквапливість, обережність, здоровий консерватизм), був завезений з російської території й не знайшов широкого відгуку в українській душі.

3) необхідно скасувати курси «Історія релігії та вільнодумства» і «Естетика», але конкретно-історичний фактаж і загальнолюдські теоретичні постулати цих дисциплін включити (за рахунок звільнених годин) до курсу «Історія культури». Це логічно випливає з того, що релігія і мистецтво є складовими елементами культури й мають загальнолюдське значення. Окрім того, при викладанні окремого курсу «Історія релігії та вільнодумства» неможливо бути нейтральним, що знов таки призведе до примату ідеології (через призму позиції окремого викладача) над загальнолюдськими нормами. А оскільки церква в Україні офіційно відокремлена від держави, то й релігія повинна бути відокремлена від освіти, що відповідатиме загальним демократичним нормам і принципам свободи совісті. Тому наявність в учбових планах вузів вищезазнаного предмету взагалі викликає просто здивування.

Релігія повинна розглядатись як невід'ємна складова частина процесу людської життєдіяльності, способу пізнання світу, важливий елемент людської культури, скарбниця виховання і моралі. При цьому акцент слід робити на вивчення астрально-природних (т. зв. язичницьких) вірувань і християнства як основних факторів розвитку українського жит-

тя. Наочним підтвердженням цього є той факт, що вони збереглися до сьогоднішнього дня, незважаючи на шалені переслідування і заборони. Треба усвідомлювати, що всі інші релігії (особливо азіатського походження) не мають духовного підґрунтя на українському світоглядному терені, а тому є чужими нашому духовному життю.

Не можна обходити увагою й ті факти, коли релігійні організації проводять приховану (а інколи й відверту) антидержавну діяльність. Яскравим прикладом цього є частина сучасного православного руху, яка, ховаючись за зовні привабливу аббревіатуру «УПЦ», насправді канонічно підпорядкована Москві й таким чином виконує вказівки, які надходять з сусідньої держави — Росії. Антисоціальною по суті є діяльність різних сект азіатського або й просто шахрайського походження («біле братство», «АУМ Сінкірьо», «церква уніфікації» тощо). Слід чітко усвідомлювати, що будь-яка конфесія, окрім релігійних, завжди виконує й суто земні функції (оскільки знаходиться в конкретній державі, складається з конкретних громадян, зобов'язана виконувати конкретні закони, дотримуватись певних норм й ін.). А тому треба розрізняти церкви державницького й недержавницького спрямування й відверто казати про це, що сприятиме вихованню молоді в душі поваги до держави й усвідомленню її причетності до наших традиційних вірувань — акумуляторів та творців українського способу життя.

Необхідно підкреслювати, що глибока релігійність завжди була ментальною рисою українців, а тому всякі революційні, комуністичні, атеїстичні теорії ніколи не були притаманні українській душі, були насильницьки нав'язані нашому народові й зрештою потерпіли закономірний крах. Нагальне завдання сьогодення — рятування національної духовності, в якому релігії належить досить важлива роль.

4) поруч з курсом «Історія України» (який має величезне значення в справі виховання патріотизму молоді при умові якісного викладання) слід ввести окрему дисципліну «Історія і теорія української культури», оскільки культурологія має власний предмет дослідження (це не тільки генезис національної культури, конкретні події, дати і факти, пов'язані з нею, а й філософсько-теоретичне обґрунтування національної культури, її самобутності й специфічності). В сучасних умовах необхідність вивчення даного предмету не викликає сумнівів, але нагальним завданням є розробка й постійне вдосконалення, теоретичний розвиток історії і теорії української національної культури.

Одним з самих важливих в цьому напрямку є питання щодо початку нашої культури. Сьогодні наука на підставі багатьох фактів дає достатньо підстав для твердження про те, що українська культура починається з Трипільської цивілізації — однієї з найдавніших у світі. Таким чином, можна констатувати, що наша земля виступила одним з основних осередків формування індоєвропейської спільноти і, поза всякими сумнівами, була центром розвитку східнослов'янських народів та їх культур. На ці речі слід обов'язково наголошувати в процесі національної культуротворчості.

При аналізі еволюції і історії нашої культури слід виходити з того, що генезис розвитку української нації й її культури має чітку лінію (трипільці — скіфи-орачі—анти-руси—українці). Це дає достатні підстави для твердження про безперервність культурно-історичного процесу на нашій землі протягом щонайменше 6 тис. років. Також треба підкреслювати, що культура наших предків виникла й формувалась під впливом сільськогосподарської діяльності та поклоніння астральним силам, тому носить природний характер, збереглась на побутовому рівні до наших часів, що наочно свідчить про наступність її розвитку, незнищенність української специфіки, національного духу.

Виходячи з традиційного поділу культури на матеріальну та духовну, все ж слід акцентувати увагу на умовності такого поділу, оскільки вони не можуть існувати одна без одної, тобто ізольовано. На наш погляд, в процесі культуротворчості переважає духовний момент (ідеальний першопочаток), оскільки будь-який витвір матеріальної культури неможливий без попереднього інтелектуально-творчого мисленого втілення. Актуальною проблемою української культурології є повернення імен українських культурних діячів, ячів, які в силу різних обставин працювали в інших державах, але при цьому залишилися українцями, не відмовляючись від свого походження й працюючи на благо української нації, а також дослідження творчості забутих і незначних ввидатних наших предків (Ю. Котермак, Ш. Шимонівич, С. Зизаній, Б. Меретин, І. Снігурський, В. Каразін, І. Пулюй та багато ін.).

5) слід ввести в навчальний процес курс «Народознавство», об'єктом розгляду якого повинна стати побутово-матеріальна, «заземлена», повсякденна культура, народні обряди, звички, традиції. «Історія України» повинна зайнятися власне тільки історичними подіями, фактами, датами, а «Історія української культури» розглядатиме тільки надбання «високої», інтелектуально-теоретичної культури, досяг-

нення якої можна сміливо ставити на високий рівень. Таким чином, можна уникнути дубляжу, й всі три вищеназвані дисципліни будуть доповнювати одна одну, сприятимуть формуванню цілісного світогляду.

б) можна рекомендувати зовсім вилучити з учбового процесу предмети «Політологія» та «Соціологія», оскільки вони самі по собі є заполітизованими, а в цивілізованому суспільстві політика є приватною справою громадян й відокремлена від учбового процесу (окрім спеціалізованих закладів, які готують професіоналів з цих питань). Тому наявність даних дисциплін в усіх вузах України непотрібна й не виправдана.

Важливо те, що завдяки вищенаведеним пропозиціям в цілому кількість загальних годин на весь цикл філософських дисциплін не збільшиться (отже, не збільшиться й кількість викладачів, а відповідно й фонд зарплати), що в умовах сьогоденішньої економічної кризи має неабияке значення.

І наприкінці дуже коротко (оскільки (не дозволяє обсяг статті, але це дуже важливі речі) про два моменти, без яких неможливий якісний навчальний процес — це мова викладання та кадровий склад викладачів-філософів. Слід чітко усвідомити, що всі спроби виховання українського менталітету, піднесення духовності не здійсняться повною мірою до того часу, доки викладання не буде вестись державною українською мовою. На наше глибоке переконання, ця проблема значною мірою створена штучно й гальмується навмисно, причому роблять це в першу чергу викладачі, оскільки студенти в абсолютній більшості розуміють ситуацію й підтримують державотворчі процеси. Згідно з даними закритого опросу, проведеного автором серед студентів Криворізького педагогічного інституту, більше 80% висловились за єдину державну українську мову.

Отже, важлива проблема — кадрова. Слід визнати, що значною мірою філософські дисципліни викладають колишні партпрацівники, які в силу ряду причин просто не здатні перебудувати своє мислення (особливо це стосується історії, політології та соціології). Крім того, існує прошарок викладачів, які в минулі роки в пошуках кращого матеріального життя приїхали на наші землі й не бажають (або просто не здатні) опанувати державну мову. Все це гальмує державотворчість. Тому владі пора вже навести тут порядок, здійснивши переатестацію (не формальну, а справжню) викладачів.